

TALÁLKOZÁS

P A P J Ó Z S E F

Összefut
három atyafi

Ez is az is
mondja a magáét

emléke-táj
emléked-táj
emlékem-táj

Aztán elválnak

A három atyafi
a három tájjal
vonszolja magát

Vonszolják a tájat.

Ottawa, 1996

Sáfrány Imre: Makkhetes

HAIKU

Juhar termése
száll, s leszáll asztalomra.
Az útravalóm.

Ottawa, 1996

SÁFRÁNY KIS ÓRIÁSA

Jó sokáig csak mellékszereplője volt szerény házi galériámnak Sáfrány Imre valóban kis formátumú (22,5X13 cm-es) akvarellje, a *Makkhetes* című. Mellékszereplője, de sohasem mellőzött, minden felállításban (mert hát időről időre váltogatjuk falainkon a képeket) szerephez jutott. Aztán, néhány éve, ahogy a magam dolgaival is kezdtem többet foglalkozni, s ennek folytán alkotómódszerem mibenléte, helyessége, tarthatósága is fölmerült gondolataimban (egy jeles előadóművésznünk egyszer megvallotta nekem: nem tud mit kezdeni a verseimmel, mert alighogy elkezdi mondani, máris a végéhez ér, nincs mit alakítania), mind gyakrabban időztem el e kis akvarell előtt. Már-már ereklyeként szemlélgettem, többször versen dolgozva is föl-fölnéztem rá anélkül, hogy tudatosodott volna bennem, miért. Végül kényszerű érzés vett rajtam erőt: utána kell járnom megváltozott viszonyulásom, egyre erősödő vonzódásom titkának, mert immár nyilvánvaló, hogy valami misztikus kapcsolat kezd kialakulni köztem és e kép között, amire nem eléggé meggyőző magyarázat az életre szóló barátságunk. Hiszen vannak tőle más képeim is, például az 1946-ban festett önarcképe, amely érzelmegzdagabban idézi meg a diákkori cimborát, az osztály csodálatát és tiszteletét élvező Mestrót.

A méreteiben szerény kép háttérbe szorulásának az lehetett az oka, hogy az idő tájt, a hatvanas évek derekán már hozzászokott szemünk Sáfrány harsány bravúrjaihoz és hóbortjait is elnézéssel fogadtuk. Hovatovább a bajjívó, az öklelő, a vagdalkozó, a fejfel fálnak menő „hősies” magatartás szerepét szántuk neki és igényeltük tőle. És nem is ok nélkül, hiszen már 1951-ben Belgrádban, az élvonalbeli Függetlenek társaságában olyan „politikailag kifogásolható” képét volt bátor kiállítani, mint a *Farkasok mint pásztorok* című (borzasztóan viszolyogtató „szép” kép volt az a mancsukban botot tartó, acsarkodó farkasokkal a megszeppent nyáj előtt!), s csakis festménye művészi kvalitása, újszerűsége, expresszivitása dönthette el, hogy „nemkívánatos sugallata” ellenére Mestrónk bejutott az Önállók eminens társaságába, és kiállíthatta – mondjuk

így – extravagáns művét. Ezért hathatott rám szinte sokkolóan első pillanatra és még sokáig a majdhogynem árkádiai idillt sugalló *Makkhetese*. Hová lett harsánysága, mozgalmassága, szenvedélye, mozgósító indulata! . . .

Harcait víva Sáfránnak többször is voltak váltásai, harci eszközt, harcmódot is változtatott, de ilyen alapvető, a technikai szférán túlmutató változás legegyszerűbben ezen a képén figyelhető meg. Mindenekelőtt a megilletődés, valamiféle ámulat és áhítat, mindent feloldó nyugalom, amit csak a nagy barbizoni Millet tudott szuggerálni vásznairól, az ilyesféle tartalmak jelentik az újat, a szokatlant a kis akvarellen. Hogy ez új esztétikai értéket is relevál-e, abba nem bocsátkozom. Ami bizonyos, ezt az érzelmi viszonyulást, ezt az érzelmességet, amit a *Makkhetes* sugall, nem lehetett nem észrevenni.

Kétségtelen, hogy történt valami Sáfránnal a hatvanas évek derekán. Kényelemszeretetem gátolt meg abban, hogy utánajárjak, mi is lehetett az, néhány adatot, biztos fogódzót mégis sikerült földerítenem. A család emlékezetében megőrződött, hogy a kis akvarell megfestésének évében telket vásároltak Splitskóban, Brač szigetén, hogy Bulgáriába repültek (első ízben együtt), és Žirje szigeten nyaraltak, „élvezkedtek”, akkor festette a *Birsalmákat*, és (ami számomra igen fontos mozzanatként tűnik) még nagyban „művelte” az egy és fél kapányi gyümölcsösét. Minden irányból a természet kísértésének volt kitéve festőnk, s ha a felsoroltakhoz kapcsolom még azt a mozzanatot is, hogy festőtársával, a tragikus sorsú Winkler Imrével járták a határt, közösen festettek a Deszkáserdőben, a Makkhetesben (1967. VI. 27-én az érettségi találkozónkat követő átvirrasztott éjszakán vallott nekem erről Vinkus, 5 X 7 cm-es olajjal festett miniatűrjét ajándékozva emlékül, az ő kézírása tanúsítja a címét is: *Makkhetesi táj*. Gyönyörű, meghitt pillanatokot éltek meg, de már ritkábban rándultak ki, s mintha az ő Tésztája [így becézte Sáfrányt] kezdene elpártolni tőle, panaszként elcsukló hangon).

Számomra legfontosabb adat foglalatossága a másfél kapányi gyümölcsösében, no meg a határjárás, a természetben való festegetés. Elképzelem Kiscselédemet (így becéztük egymást) kezében nyesókapával, tuskó testével bokáig süppedve a homokos talajba, s szinte szeretkezve a földdel (micsoda élvezettel tudott mesélni szeretkezéseiről!), megélve az anteusi kegyet s erőt kap egy újabb fordulatra, egy mindaddig belőle hiányzó bensőséges kapcsolatra a földdel. Kevés festménye vall (a *Ridicai táj tökökkel*, az igen!) erről a bensőséges megrendültségről, erről az érzelmes és gyöngéd kötődéséről a földhöz.

Végzetessé is válhatott volna ez a váratlan találkozás. Szerencsére a számos megpróbáltatáson átesett, sok próbát kiállt festői tapasztalata megóvta attól, hogy ebben a tájban való feloldódásban, belefeledkezésben, ebben a féktelen szeretkezésben a földdel, ebben az ellágyulásban ne holmi *szép képek* sorozatait gyártó, önmagában tetszelgő piktorrá degradálódjék. Támasza volt ebben

örökké éber, nyughatatlan intellektusa is, s általa nagyrabecsült mentorát (aki azt hajtogatta: „nem fejfel kell festeni, hanem f . . . szal) is felülmúlta.

A tájjal való érintkezés, a felszín alá, a velejéig hatolás, a zombékról zombékra hágás sorsszerű összefüggések felismerésére készítette az ember és táj kapcsolatában. Így hát mégsem az első ámulat, rácsodálkozás idilli képét festette meg, nem a felszín nosztalgikus romantikáját, hanem a tudatában formálódó felismeréseket alkotta képpé, megőrizve mégis a táj jellegzetes jegyeit.

Az akvarell gyors műfaj. Hogy megőrizhesse meghatározó jellemzőjét, az üdeséget, biztos és határozott kéznek kell művelnie. A pepecselés, retusálás, áthúzás, kiigazítás itt nem alkalmazható. Sáfrány mindig is lendületesen festett és jóformán mindig előre tudta, mit fog megfesteni. Amikor a Makkhetest szemelte ki témájának, nyilvánvalóan már túl volt a felszínen, a mélyebb összefüggések motiválhatták. Nem a fűszálak lengése, zöld hullámváza izgatta, sem a fény és árny tetszetős játéka a faleveleken. Mert a napfényt szinte nem is érzékeljük ezen a képen. Az eget meglehet a kimosott ecsetén visszamaradt festékekkel vontta be olyan leheletnyi vékonyan, ami elegendő, hogy tompítson a papír fehérségén. Ilyen piszkozott (vagy csontfehér?) sávokat az előtér barnával aládúcolt piszkoszöld sávjai közé is ezáltal teremtve meg a kép lassú tempójú, nehézkes ritmusát. Finom széles ecsettel dolgozott, egyetlen ecsetvonással húzta meg a harántan vonuló sávokat. Mintha korlátokat állított volna fel, amelyeken át kell vergődnie a szemlélőnek, ha el akar jutni a háttér békével kecsgetető kicsiny ligetébe, ahol néhány lecsüngő lombozatú, de magasan kiemelkedő fa függőlegese zárja le a szemhatárt. Szigorú térszerkesztés, lassú, súlyos ritmus, mindössze két szín, a zöld és a barna variálása – ez Sáfrány redukáló bravúrja. S a képet darabossága, a táj felszabdaltsága ellenére is a gyöngédség, a gyámolítani kész megilletődés aurája vonja be. Hát hogyan vonzódnám olyan áhítattal ehhez a képéhez! S mert egy formátumát tekintve és tartózkodó visszafogottsága szerint is igénytelennek látszó művével Sáfrány elérte azt, amit én versben egyetlenegyszer sem tudtam hiánytalanul megvalósítani, habár céltudatosan törekedtem erre.

Abban a hiszemben kezdtem el ezt a vallomásfélét, hogy Sáfrány *Makkhetese* iránti viszonyulásom tisztázása közben sikerül majd kimutatnom kettőnk alkotótörekvése közötti korrespondenciát (eközben ilyen soraim motoszáltak bennem: „Égbéklyózta táj ez . . . Nélkülünk évszakok martaléka lenne . . . Nap kiégetné, szelek széthordanák, Tarack se teremne itt, még ördögsekér se!”), de úgy érzem, szándékomat csak részben sikerült megvalósítanom.

Nosztalgiával hagyom hát abba az írást. Ha valakinek kedve szottyán rá, hogy elmélyültebben s hozzáértőbben merüljön e témába, folytassa. Szabad az út!